

Politika i sport: IV pokrajinski sokolski slet Saveza sokola Kraljevine Jugoslavije u Subotici 1936. godine

Rad istražuje kako su političke prilike u Kraljevini Jugoslaviji i u Subotici uticale na održavanje IV pokrajinskog sleta Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije. Ovo je bila najznačajnija sportska manifestacija u Kraljevini Jugoslaviji 1936. godine. Prateći političko stanje u zemlji i gradu, kao i organizaciju i tok sokolskog sleta želeli smo da uvidimo moguću povezanost između politike i sporta prilikom organizacije sleta.

Uvodna razmatranja

Sokolstvo je imalo idejnu svrhu fizičkog i moralnog vaspitanja svojih članova. Sokolski sletovi u Jugoslaviji su bili organizovani kao sportska takmičenja i manifestacije (vežbanja) rangirana na nekoliko nivoa. Pokrajinski sletovi u Jugoslaviji su podrazumevali učešće sokola sa prostora svih župa, odnosno, sa prostora cele države, tako da je ovaj vid sleta bio najviše rangiran na nivou države. Za razliku od prethodnih pokrajinskih sletova, četvrti je bio specifičan po mestu održavanja, pošto Subotica nije bila sedište banovine, odnosno značajni administrativni centar poput Ljubljane ili Beograda u kojima su do tada održani pokrajinski sletovi (Kraljevina Jugoslavija je od 1929. bila podeljena na administrativne jedinice u vidu banovina, Subotica se nalazila u Dunavskoj banovini čije je sedište bilo u Novom Sadu). Ipak, Subotica je tada bila treći grad po broju stanovnika u zemlji, sa oko 25% stanovništva koje nije imalo slovensko poreklo. Taj procenat su činili Mađari, Jevreji, Nemci i ostali (Nikiforović 1936: 6).

Po pitanju političkog stanja u državi i gradu, postojale su takođe specifičnosti. Na vlasti u državi je bila Jugoslovenska radikalna zajednica (u daljem tekstu JRZ) koja se trudila da izoluje aktivnosti i aktiviste Hrvatske seljačke stranke (u daljem tekstu HSS) u državi. Ovo je činjeno najpre zbog težnji HSS za sticanjem široke autonomije za područja naseljena većinskim hrvatskim stanovništvom (Avramovski 1986: 471). Političko stanje na lokalnom nivou je bilo drugačije. Krajem januara 1936. godine održani su izbori. Ubedljivu pobjedu na ovim izborima je odneo gradski ogranak JRZ, čija je vrhuška bila sastavljena od nekadašnjih članova HSS-a koji su na izborima 1933. godine odneli ubedljivu pobjedu nad jugoslovenski orijentisanim strankama u gradu (Smotra 1936a). Ovakvo stanje nije isključilo postojanje HSS i njihovih simpatizera u gradu tokom 1936. godine.

Imajući u vidu ove specifične okolnosti, želeli smo ispitati da li su političke prilike na državnom i lokalnom nivou mogle uticati na održavanje sleta. Takođe smo pokušali razmotriti zašto je slet održan u multinacionalnoj sredini, uprkos dotadašnjoj sokolskoj tradiciji održavanja pokrajinskih sletova u Ljubljani, Sarajevu, Zagrebu i Beogradu, gde je procenat življa koji nije južnoslovenskog porekla bio znatno manji.

Metodološki okvir istraživanja

Rad je uglavnom zasnovan na neobjavljenoj arhivskoj građi. Korišćena je arhivska građa iz Istorijskog arhiva Subotice, fond 47 – Gradsko poglavarstvo Subotica (1918 – 1941), na osnovu kojeg je rekonstruisana prepiska između državnih i gradskih vlasti u vezi sa organizovanjem sleta, kao i dopisi sletskog odbora gradskim vlastima. Pored ove građe, korišćena je građa zavičajnog odeljenja Grad-

Siniša Samardžić (1995), Palić, Bratstva i jedinstva 16a, učenik 3. razreda Tehničke škole „Ivan Sarić” u Subotici

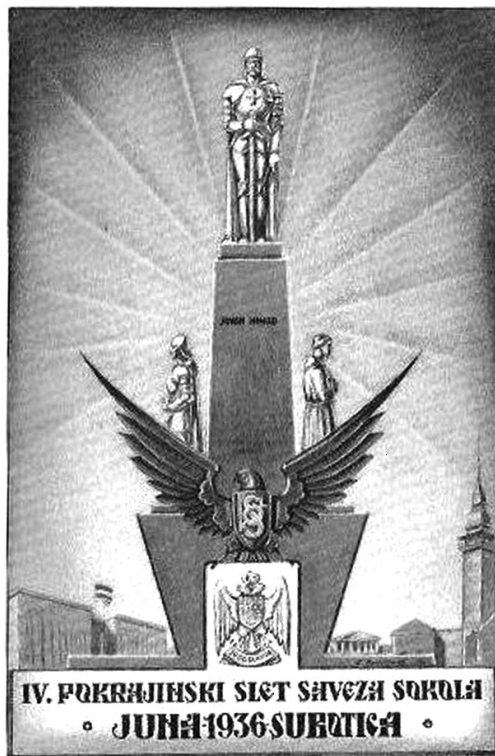
Dušan Kravljača (1994), Požega, Nićifora Maksimovića 6a, učenik 4. razreda Gimnazije „Sveti Sava” u Požegi

ske biblioteke Subotica, na osnovu koje je dobijen uvid u rad Sokolskog društva u Subotici. U zavičajnoj građi se nalaze sokolske publikacije povodom sleta i izveštaji o radu. Pored arhivske građe vezane za aktivnost sokola, korišćena je i lokalna štampa iz perioda održavanja sleta na osnovu koje se moglo propratiti stanovište javnog mnjenja povodom sleta. Sumiranjem i upoređivanjem dostupnih izvora rekonstruisana su dešavanja uoči i za vreme održavanja samog sleta.

Savez sokola Kraljevine Jugoslavije i nacionalno delovanje u Subotici

Šestojanuarskom diktaturom (1929-1931) kralj Aleksandar Karađorđević je počeo stvaranje tzv. „integralnog jugoslovenstva”. U vreme diktature, u državi nije postojalo jedinstveno sokolsko udruženje, zato je 5. decembra 1929. godine kralj doneo Zakon o osnivanju Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije (SSKJ). Ovaj zakonski akt je imao za cilj da stavi sve sokolske snage u zemlji u jednu organizaciju (SDSu 1930: 33). U februaru 1930. godine održana je osnivačka skupština Uprave mesnog Sokola Kraljevine Jugoslavije za Suboticu. Za starešinu je izabran Kosta Petrović. Pre osnivanja jedinstvenog društva, u Subotici su postojala tri sokolska društva: Jugoslovensko sokolsko društvo, Hrvatski katolički orao i Hrvatski soko. Većinu članova u novoosnovanom društvu činili su bivši članovi Jugoslovenskog sokolskog društva. Članovi hrvatskih sokolskih društava nisu bili voljni da se odazovu pristupanju u novo sokolsko društvo, pa su njihovi pripadnici bili neznatni kroz sve vreme postojanja SSKJ u Subotici. Hrvatska sokolska društva su prestala postojati u gradu početkom 1930. godine (web1). Pored naroda koji su iz slovenskog etničkog korpusa, u novoosnovanom sokolskom društvu SSKJ bili su i Mađari, povučeni idejama i jedinstvom koje je postojalo u Sokolskom društvu (web2).

Javne manifestacije sokolskog društva u Subotici tokom prvih godina postojanja su većinom bile propagandne i političke. U toku prve dve godine postojanja, društvo je imalo ukupno dve javne vežbe. Po pitanju drugih manifestacija, sokoli su redovno organizovali svečane akademije i proslave većih nacionalnih praznika koji su bili proslavljani u Čehoslovačkoj i Jugoslaviji, budući da je sokolski pokret nastao u



Slika 1. Poster povodom IV pokrajinskog sleta

Figure 1. Poster for the IV Provincial Sokol Slet

Čehoslovačkoj: Masarikov dan (9. mart), rođendan prestolonaslednika Petra II Karađorđevića vrhovnog starešine SSKJ (6. septembar), dan oslobođenja Subotice u Prvom svetskom ratu (15. novembar), Dan ujedinjenja (dan stvaranja Kraljevine SHS, 1. decembar). Pored organizovanja ovih manifestacija, sokoli su često, pre svega njihovi muzički orkestri, učestvovali i u nacionalnim proslavama koje je organizovala gradska vlast, a zabeleženo je učešće sokolskih predstavnika i u vojnim manifestacijama: proslavama sláva vojnih jedinica, zamenama pukovskih zastava (SDSu 1936: 8).

Kad su u pitanju odnosi u društvu, beleži se stalan porast članova u svim kategorijama. Intenzitet propagande unutar samog društva počeo je da opada tokom 1931. godine (SDSu 1931: 32). Pored manifestacija, sokoli su svoj rad u Subotici bazirali na izgradnji nekoliko objekata za potrebe sokolstva, a to

su bili Jugoslovenski Narodni Dom kralja Aleksandra I i Sokolsko sletišće. Inicijativa za izgradnju doma započela je 1930. godine, a sama izgradnja krajem 1931. godine, nakon što je kralj Aleksandar Karađorđević odobrio izgradnju narodnog doma pod njegovim imenom (Petrović 1936: 21). Izgradnja stadiona koji je trebao poslužiti kao Sokolsko sletišće započeta je 1934. godine, nakon što je krajem 1933. godine data inicijativa o podizanju takvog objekta za potrebe javnih vežbi i takmičenja subotičkih sokola. Sokolski stadion je bio značajan jer je podignut kao prvi stalni stadion za sokolske manifestacije, za razliku od dotadašnjih stadiona koji su dizani jednokratno i rušeni odmah nakon završetka sleta. Idejni tvorac stadiona bio je građevinski inženjer Kosta Petrović (Nikiforović 1936: 49). U svojoj osnovnoj nameni, Narodni dom je bio predviđen kao stecište kulture u Subotici, koji bi koristili sokoli, institucije kulture u gradu. Pored ovih funkcija, u domu je bila smeštena i osnovna škola.

Priprema IV Pokrajinskog sleta od strane SSKJ

Nakon ubistva kralja Aleksandra Karađorđevića 9. oktobra 1934. godine u Marseju, sokoli su izgubili svog najvernijeg propagatora i finansijera, tako da su „doživeli veliku tragediju” (IASu 47: 1462, 4328/936). Kako bi odali pijetet kralju Aleksandru, sokoli nisu održavali nikakve veće manifestacije tokom 1935. godine. Tako je odustato od ideje da se u Beogradu 1935. održi Sveslovenski slet, koji je predviđen u sokolskoj poslanici za 1934. godinu. Sveslovenski sletovi su okupljali sokolska društva iz države u kojoj su se održavali i ostalih država u kojima su postojala sokolska društva.

Četvrti pokrajinski slet SSKJ nagovešten je okružnom poslanicom SSKJ za 1935. godinu. Nije precizirano mesto održavanja sleta, ali je naglašen značaj tog sleta po sokolstvo, jer su u okviru sleta predviđena sva sokolska takmičenja za 1936. godinu (Smotra 1936b). Pored godišnjeg sokolskog takmičenja u sportskim disciplinama predviđeno je da se na sletu održe i II sokolski muzički festival i takmičenja. Ovo je, u smislu sokolskih aktivnosti, bio značajan događaj, jer su sokoli do tada takmičenja obično održavali na sletovima župa, a za 1936. je odlučeno da se sva takmičenja – sportska, kao i muzička, održe na jednom mestu, kako bi se dao što veći značaj sletu. Na V godišnjoj skupštini SSKJ, 12.

maja 1935. godine, razmatrani su gradovi u kojima bi se održao slet. Po pitanju mesta za održavanje ove manifestacije izabrana je Subotica, u kojoj su tada bili u toku radovi na izgradnji dva značajna objekta za subotičko sokolsko društvo.

Gradska politika i njen upliv u održavanje sleta

Prvi pokazatelji o uplivu lokalne politike na slet mogu se sagledati već tokom lokalnih izbora krajem januara. Kao što je rečeno, vodeće članstvo JRZ-a u Subotici činili su predstavnici nekadašnje HSS. Kako bi se ogradili od HSS i težnji ove stranke da Subotica pripadne posebnoj administrativnoj upravi kao deo Hrvatske banovine, JRZ je preko svojih stranačkih novina Naše slovo pozivala Subotičane na nacionalno i kulturno jedinstvo radi napretka grada. Ipak, ovi pozivi najviše nisu ispoštovani od samih funkcionera stranke. Naime, mesec i po dana nakon održavanja IV pokrajinskog sleta u gradu je organizovana velika proslava povodom 250 godina dolaska veće grupe Bunjevaca na ove prostore (web1). Na toj trodnevnoj nacionalnoj proslavi od 14. do 17. avgusta 1936. godine učešće su uzeli predstavnici HSS. Predsednik organizacionog odbora proslave bio je nekadašnji član HSS, a nakon izbora 1936. godine drugi potpredsednik grada s liste JRZ, rimokatolički sveštenik Blaško Rajić. Za razliku od Rajića, njegov stranački kolega, predsednik opštine i subotičkog JRZ, takođe bivši član HSS i nekadašnji starešina Hrvatskog sokola, Ivan Ivković-Ivandekić, nije uzeo aktivno učešće u ovoj kampanji, koju je Rajić započeo neposredno pred lokalne izbore (Smotra 1936a).

Zbog ovakvog političkog stanja u gradu održavanje sleta u Subotici je početkom 1936. godine ipak bilo upitno. Na godišnjoj skupštini subotičkog Sokolskog društva, održanoj 2. februara jednoglasno je odlučeno da društvo uz posredstvo Severne sokolske župe pošalje zvaničnu molbu SSKJ da se Sokolski slet održi u Subotici (Smotra 1936b). Iako je u maju 1935. godine naglašena mogućnost održavanja sleta u Subotici usled gradnje dva značajna objekta za sokolstvo, javnost u Subotici je još dugo ostala uskraćena za konačan odgovor da li će se slet održati u gradu. Odgovor Sletskog odbora je upućen gradskim vlastima 16. marta, kada je predsednik opštine pozvan u odbor (IASu: 47, 1462, 4328/936). Ovo pismo je značajno, jer se u njemu obrazlažu razlozi zbog kojih se slet održava upravu u ovom gradu. Kako to

navodi potpredsednik odbora, Subotica je izabrana pre svega zbog namere da se Mađarskoj, koja je težila reviziji granica i pripajanju Subotice, uputi jasan znak da je Subotica jugoslovenska i da je njen napredak u Jugoslaviji znatan, kao i jedinstvo subotičkog građanstva u jugoslovenskoj ideji.

Na čelu Sletskog odbora nalazio se advokat Ignjat Pavlas koji je obavljao značajne funkcije u SSKJ: bio je zamenik starešine SSKJ i starešina Severne, ujedno i najbrojnije župe. Pavlas je bio jedan od najznačajnijih za brzo stvaranje Sokolskog društva u Subotici 1930. godine. Potpredsednik odbora je bio starešina subotičkog Sokolskog društva Nenad Rajić.

Pošto je sletski odbor računao da slet mora ispasti kao manifestacija jugoslovenske moći, organizovani su razni pododbori, s ciljem prikupljanja što većeg broja učesnika i posetilaca. Neki od pododbora su bili: studentski odbor, muzički odbor, odbor za smeštaj gostiju i učesnika, finansijski odbor, zdravstveni odbor itd. Za potrebe smeštaja učesnika iskorišćeno je 9 zabavišta, 19 osnovnih i 5 srednjih škola, dva fakulteta kao i prostorije tri fabrike. Zanimljivo je da su smeštaj improvizovali tako što su u prazne učionice, amfiteatre i industrijske hale postavili slamu (Nikiforović 1936: 56). Pored ovih objekata, koji su bili u gradskom vlasništvu, grad je sredinom juna raspisao oglase u kojima je od svih građana zatražio da prijave slobodni stambeni prostor koji poseduju (Smotra 1936d). Grad je takođe regulisao cene usluga gostioničara, tako da je sazvana skupština svih gostioničara u gradu na kojoj su određene cene hrane i pića u danima sleta. Gradske vlasti su uoči sleta izdale posebne uredbe, u skladu sa depešom koju im je poslala Kraljevska banska uprava. Određeno je vreme rada uslužnih objekata u toku sleta, te su objekti bili zatvoreni u toku svećanih sokolskih manifestacija i takmičenja. Pošto je 29. jun bio radni dan, on je proglašen za praznik na nivou grada, kako bi se činovništvo i što veći broj građana našli u publici. Pored ovih propisa, policijska uprava je takođe izdala obaveštenje u kojem je navedeno da je dužnost svakog građanina da pomogne policiji u održavanju reda i sletskog poretka. Takođe su organizovane lekarske službe od po 3-4 lekara u svakom gradskom kvartu. Pored ovih napora, državne i lokalne vlasti, kao i SSKJ su bili osigurali sve učesnike sleta od povreda i smrtnih slučajeva u toku trajanja sleta (Nikiforović 1936: 55).

Najvažniji potezi grada na pripremi sleta bili su dovršenje Narodnog doma i Sokolskog sletišta. Jedan deo Doma, odnosno sprat, ustupljen za potrebe sokola, nazvan „Sokolsko pozorište”, otvoren je 7. februara 1936. godine (Smotra 1936b). Ceo dom, iako još nedovršen u potpunosti, svečano je otvoren 28. juna. Stadion za slet, tj. Sokolsko sletište je bilo u izgradnji sve do 10. juna. Pored izgradnje stadiona, predviđena je izgradnja raznih sportskih objekata i terena oko stadiona (sletišta), sa namerom da se taj kompleks imenuje „Stadion i Narodni park kralja Petra II”. Zbog hitne potrebe izgradnje objekata, banska uprava i gradske vlasti su finansijskim sredstvima ubrzali gradnju isplativši sve radove za izgradnju Sokolskog pozorišta. Ovo je izvršeno u oktobru 1935. godine. Pored ove novčane pomoći Sokolskom društvu Subotica, grad je dobio dodatnu obavezu od Ministarstva za fizičko vaspitanje naroda da isplati sredstva društvu radi organizacije sleta. Gradsko poglavarstvo je ispunilo tu obavezu, uz napomenu da su godinu dana ranije takođe isplatili društvu određen iznos, usled tadašnjeg plana SSKJ da u Subotici održi takmičenje severnih župa (IASu: 47, 1466, 935/936).

Mesec dana uoči otvaranja Sokolskog sletišta, Suboticu je posetio ministar za fizičko vaspitanje naroda Josip Rogić, koji je želeo da se lično uveri u realizaciju priprema za nastupajući slet. Ministar je učestvovao i na sednici sletskog odbora, gde je još jednom naglašena potreba da se slet predstavi kao trijumf jugoslovenske ideje kralja Aleksandra Karađorđevića. On je izneo obećanje da će u narednom periodu potpomoći sokolske seoske čete u dobrovoljačkim kolonijama oko Subotice. Ova sela-kolonije su naseljavale porodice dobrovoljaca iz ratova od 1912. do 1918. godine (SDSu 1936: 76).

U skladu sa smirivanjem nacionalnog jaza usled hrvatsko-bunjevačke nacionalne proslave, Sokolsko društvo u Subotici je radilo na jedinstvu svih jugoslovenski orijentisanih udruženja u gradu (SDSu 1936: 72). Tako je 17. aprila održano subotičko veče, muzička zabava koja je prenošena i preko Radio Beograda. Učešće u ovom programu su uzeli osnovci srpske i bunjevačke nacionalnosti. Program je preko radija, kako prenosi Smotra, pratio i kraljevski namesnik Radenko Stanković, koji je odlikovao pojedine učesnike. Izvođene su pesme iz svih krajeva zemlje. Pored ovih napora, Sokolsko društvo je pred slet izdalo knjigu Vodič kroz Suboticu: IV. Pokrajinski slet Saveza sokola Kraljevine Jugoslavije u Subotici 1936 godine, 12-16. i 16-30. juna 1936. U

ovom delu, autor se u uvodu osvrnuo na sastav stanovništva i istoriju Subotice. Kada se bolje pogledaju poglavlja knjige koja govore o gradu Subotici, dolazi se do zaključka da je autor samo prekopirao i izmenio već postojeću knjigu prvog starešine subotičkih sokola Koste Petrovića. Naime, Petrović je 1926. godine izdao knjigu „Subotica i kupalište Palić”. Po pitanju stanovništva razlika je u tome što Petrović navodi Srbe i Bunjevce, a Nikiforović, koji je napisao vodič, koristi naziv Jugosloveni. U ostatku knjige, Nikiforović navodi broj od 2000 sokola, istu cifru koju je 1926. Petrović naveo za broj članova Jugoslovenskog sokolskog društva, ali, poznato je da je u Sokolskom društvu u Subotici 1936. godine bilo više od 3000 članova. Deo o istoriji Subotice, koji je Petrović sveo samo na period nastanka Paličkog jezera, Nikiforović je proširio na kratak istorijat Subotice. U tom opisu on navodi značaj Srba i Bunjevaca za stvaranje jugoslovenske Subotice i apostrofira jugoslovensku ideju u Subotici počev od doba Jovana Nenada (1526-27), pa sve do perioda održavanja sleta.

Politička pozadina IV sleta

U okviru IV pokrajinskog sleta u Subotici održane su dve vrste sletskih dana: naraštajska (dečja) takmičenja i svečana (takmičenja punoletnih članova). Naraštajska takmičenja su održana od 14. do 16. juna. Sokolski naraštaji su bili sačinjeni od srednjoškolske i školske omladine oba pola. U okviru naraštajskih manifestacija, 14. juna, svečano je otvoren stadion. Stadion će tek 25. juna dobiti odobrenje Dvora da ponese ime po kralju Petru II (Smotra 1936c)

Istog dana kad je stadion otvoren održana su i takmičenja. Pre otvaranja, gradom je prošla svečana povorka dece koja je prodefilovala kraj spomenika cara Jovana Nenada. Ispred spomenika, podignutog 1927. u cilju obeležavanja 400 godina od nastanka prve jugoslovenske države na prostoru Vojvodine, mladim naraštajima se obratio starešina Sokolskog društva Subotica Nenad Rajić. Rajić je napomenuo značaj sokolstva za Jugoslaviju i da je veliki broj naraštajaca značajan garant za dugovečnost jugoslovenske države (SDSu 1936: 102). Većinu publike na ovoj manifestaciji činila su deca iz Subotice i okoline koja su organizovano dovedena u Suboticu kako bi mogla prisustvovati svečanostima. Deca su uzeta s namerom kako bi se što više zainteresovala za



Slika 2. Svečana povorka

Figure 2. Ceremonial procession

sokolstvo, budući da je od samog osnivanja, 1930. godine, Sokolsko društvo u Subotici navodilo kao osnovni problem slabu zainteresovanost omladine. Ove sletske manifestacije nisu bile toliko politički zloupotrebljene kao što je to bio slučaj sa glavnim sletskim danima od 28. do 29. juna.

Glavni sletski dani su obeleženi raznim manifestacijama. U toku naraštajskog sleta otvorena je umetnička izložba Radojice Nikčevića pod nazivom „Nacionalni hram” u kojoj se favozirala ideja jugoslovenstva kroz umetnost: drvoreze, skulpture i crteže (Smotra 1936e). U toku glavnih sletskih dana u Subotici je bila postavljena izložba „Jugoslovenska Subotica”. Na toj izložbi su bili izloženi istorijski izvori koji su ukazivali da je Subotica kroz istoriju bila jugoslovenska (Nikiforović 1936: 76). Takođe su organizovane izložbe industrijalaca radi dokazivanja razvitka Subotice u Jugoslaviji, kao i izložba rukovodina Srpkinja i Bunjevki, radi promovisanja jugoslovenske nacionalne kulture na ovim prostorima. Za sve vreme održavanja sleta (27-29. jun), organizovane su nacionalne akademije na nekoliko lokacija u gradu, kao i narodne zabave na trgu Erio. Svečano otvaranje sleta i početak takmičenja desilo se na Vidovdan, 28. juna. Po želji organizatora, služena su tri crkvena obreda spomena mrtvim junacima od Kosovskog boja do poslednjih ratova. Naime, delegacije SSKJ, svih župa SSKJ i pojedinih lokalnih društava učestvovala su na pomenima u pravoslavnoj i rimokatoličkoj crkvi (IASu: 47, 1462, 4501/936). Pored ovih svečanih obreda u okviru nedeljne službe, budući da je 28. jun te godine pao u nedelju, svečanost otvaranja Sokolskog doma započela je takođe pomenom. Najpre je izvedena pesma „Za kralja i narod”, koju su otpevali sokoli slovenačke nacionalnosti.



Slika 3. Sokolska vežba tokom sleta na Stadionu kralja Petra II

Figure 3. Sokol exercise during the Slet at the king Petar II stadium

Tom prilikom je pročitano pismo Otona Gavrančića, trećeg zamenika starešine SSKJ, u kojem je on, iako Hrvat i član HSS, izneo kulturni i nacionalni značaj Vidovdana za Jugoslaviju (Beljanski 1936: 6). Izaslanik kralja Petra II, vrhovnog starešine SSKJ, bio je komandant mesne Potiske divizije, general Dušan Petrović. Ovom prilikom, kao i u toku celog sleta, bili su prisutni delegati poljskih i čehoslovačkih sokolskih saveza, bugarskih Junaka (organizacije koja je bila identična sokolskoj), kao i predstavnici jugoslovenskih i čehoslovačkih sokolskih saveza iz SAD. Pored ovih delegata, bili su i predstavnici ruskih sokola iz Kraljevine Jugoslavije. U daljem nastavku ceremonije, stvorena je svečana povorka. Ova povorka je bila sačinjena od sokola: konjanika, takmičara, članova u svečanim uniformama, sokolskih orkestara. Jedini izuzetak u povorci činili su predstavnici vlasti i vojnici: mornari i pešadini, koji su marširali u povorci. Povorka se kratko zaustavila kako bi svečano položila zemlju iz svih krajeva Jugoslavije na mesto gde su 1934. godine posađene slovenske lipe. Ove lipe su subotički sokoli zasadili u jednoj od svojih akcija promovisanja nacionalnog jedinstva u Subotici (Beljanski 1936: 6).

U toku dana održana su razna sokolska takmičenja koja su bila isključivo sportskog i muzičkog karaktera, bez upliva politike. Ipak, sletska tačka koju su na stadionu izveli članovi subotičkog sokolskog društva (učestvovalo je njih 3220), bila je ideološki obrađena (SDSu 1936: 107). Članovi društva su napravili tačku pod nazivom „Kroz Sokolstvo – Slovenstvu”. U ovoj umetničko-ideološkoj koreografiji sokoli su pokazali značaj osnivača sokolstva Miroslava Tirša za Slovene s osvrtnom na Jugoslaviju. Tačka

se završavala ulaskom naraštajaca i konjanika pod barjacima na stadion. Oni su simbolizovali rađanje Jugoslavije kroz sokolstvo. Kraj je bio praćen himnom Jugoslavije. U toku dana na slet su došli i predsednik vlade Milan Stojadinović, ministar pravde Dragiša Cvetković, komandant žandarmerije Jovan Naumović i ban dunavske banovine Svetislav Paunović. Gradske vlasti su u njihovu čast organizovale svečanu večeru na Paliću. Tu su bili prisutni predstavnici stranih sokolskih delegacija, bugarskih junaka, diplomatski predstavnici Francuske, Čehoslovačke i Poljske (IASu: 47, 1466, 389/936). Ovom prilikom su predsednik opštine Ivković-Ivandekić i premijer održali govore u kojima su naveli da je Subotica severna straža Jugoslavije. Stojadinović je obećao privredni napredak Subotice. Njegovo obećanje urodilo je plodom odmah nakon sleta. Naime, uoči sleta je bilo predviđeno da se Direkcija državnih železnica i Potiska divizija isele iz Subotice. Par dana nakon Stojadinovićeve posete subotička štampa je ozvaničila da se ove ustanove neće izmestiti iz Subotice (Smotra 1936f).

Drugi dan sleta, 29. jun, prošao je u takmičarskoj atmosferi. Većina visokih državnih funkcionera su još 28. juna napustili Suboticu, tako da su politički uplivi na slet završeni. Mesec dana kasnije, 27. jula, SSKJ, bez većeg udela grada, organizovao je doček olimpijske baklje koja je prolazila kroz Jugoslaviju prema Minhenu, gde su te godine održane OI. Ovaj događaj je bio druga značajna sportska manifestacija u Jugoslaviji 1936. godine. Za razliku od sleta, ovaj događaj je prošao pod duhom antičkog olimpizma sa svečanom noćnom bakljadom (Smotra 1936f).

Zaključak

IV pokrajinski slet SSKJ je bio najveća sportska, muzička i nacionalna manifestacija u Kraljevini Jugoslaviji 1936. godine. Jugoslovenska vlada je iskoristila slet kao priliku da pošalje političku poruku da Subotica za Jugoslaviju stoji kao severna straža moćne Jugoslovenske države, takode je poslata politička poruka samim građanima Subotice, da vlada ne podržava razdore lokalnih političara i da je Subotica značajno sedište u državi. Ovo je potvrđeno i velikim građevinskim poduhvatima na izgradnji sportskih obejkata za slet. Ovi objekti su danas najmonumentalnije subotičke građevine nastale tokom međuratnog perioda. Iako u osnovi sportska manifestacija, slet je iskorišćen u političke svrhe jugoslovenske vlade na lokalnom i međudržavnom planu.

Zahvalnost. Istorijskom arhivu Subotica i Gradskoj biblioteci Subotica.

Izvori

Beljanski Đ. 1936. Manifestacija bratstva i slovenske sloge na sokolskom sletu u Subotici. *Politika*, 29. jun, str. 6.

IASu (Istorijski arhiv Subotica), fond 47: Gradsko poglavarstvo Subotica (1918–1941), kutije: 1462, 1466, dokumenti: 4328, 4501, 935, 389.

GBS (Gradska biblioteka Subotica), Zavičajno odeljenje (Z), knjiga inventara II, srpski jezik (S), signature knjiga: 1107 – Izveštaj o radu Sokolskog društva za 1930. godinu

Nikiforović S. 1936. Vodič kroz Suboticu: IV Pokrajinski slet Saveza sokola Kraljevine Jugoslavije u Subotici 1936. godine, 12–16. i 16–30 juna 1936. Subotica: Sokolsko društvo Subotica

Petrović K. 1936. Narodni dom viteškog kralja Aleksandra I u Subotici. Subotica: Gradska štamparija Subotica

Petrović K. 1926. Subotica i kupalište Palić. Subotica. Subotica: Gradska štamparija Subotica

SDSu 1931: GBS Z II S 1108 – Izveštaj o radu Sokolskog društva za 1931. godinu

SDSu 1932: GBS Z II S 1109 – Izveštaj o radu Sokolskog društva za 1932. godinu

SDSu 1936: Sokolsko delovanje u Subotici (1918–1936). Subotica: Sokolsko društvo Subotica

Smotra 1936a: GBS, Naučno odeljenje (N). U novom predstavnštvu grada brojnije su zastupljeni

Pribičevci nego li dve radikalske frakcije koje su na prošlim izborima dobile 6000 glasova. *Smotra*, 25. januar, str. 1.

Smotra 1936b. Godišnja skupština sokolskog društva. *Smotra*, 7. februar, str. 4.

Smotra 1936c. Otvaranje sokolskog doma. *Smotra*, 14. februar, str. 2.

Smotra 1936d. Stadion i Narodni Park Kralja Petra II u Subotici. *Smotra*, 26. jun, str. 3.

Smotra 1936e. Izložba „Nacionalni hram”. *Smotra*, 26. jun, str. 3.

Smotra 1936f. Obraćanje predsednika Vlade g. Milana Stojadinovića. *Smotra*, 30. jun, str. 1.

Literatura

Avramovski Ž. 1986. *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji (1931–1938)*. Beograd-Zagreb: Arhiv Jugoslavije

web1: bit.ly/U4b4rv (1. X 2012)

web2: <http://www.gradsubotica.co.rs/produkcija/sokolski-dom/> (31. IX 2012)

Fotografije

Fotografije su preuzete sa sajta <http://www.gradsubotica.co.rs> uz odobrenje g. Dejana Mrkića koji ih je postavio. Originalne fotografije se nalaze u Zavičajnom odeljenju Gradske biblioteke Subotica.

Siniša Samardžić and Dušan Kravljača

IV Provincial Sokol Slet of the Sokol Union of the Kingdom of Yugoslavia in Subotica in 1936

This paper researches whether the then current political circumstances of both the Kingdom of Yugoslavia and Subotica influenced the realization of the IV Provincial Sokol Slet of the Sokol Union of the Kingdom of Yugoslavia. This sports competition was the most significant in the Kingdom of Yugoslavia in 1936, and it was held in the most diverse multinational town in the country. By comparing the local and state circumstances in the domain of politics, we came to the conclusion that the Yugoslav government used the Slet event to send a political message to Hungary and to show that Subotica is a priority point of north Yugoslavia. 